

b) Vyjádření k části 2.1 „Působení práva EU ve sféře ústavního práva České republiky“ – konceptu závěrečné zprávy výzkumného záměru Právnické fakulty MU 2005–2011

Jan Kysela*

Garantem a zpracovatelem posuzované části konceptu závěrečné zprávy výzkumného záměru Právnické fakulty Masarykovy univerzity je *prof. JUDr. Jan Filip, CSc.*, vedoucí brněnské katedry ústavního práva a politologie, který je rovněž jediným řešitelem tohoto dílčího záměru. Sama tato skutečnost stojí za povšimnutí, neboť je nepříliš obvyklá jak ve srovnání s ostatními dílčími záměry v rámci PF MU, tak třeba též se zřetelem k výzkumnému záměru Právnické fakulty UK, kde měly jednotlivé dílčí záměry své oborové řešitele, ovšem s různě početnými týmy spolupracovníků. Bylo by lze očekávat, že se různá početnost řešitelských týmů promítne v různě rozsáhlé literární produkci. Pokud

by ovšem brněnským standardem výkonu jednotlivce měl být objem literární produkce *J. Filipa*, nemohl by u zkoumaného tématu, jakkoliv komplexního, zůstat nepovšimnut, ba nerozřešen, snad ani jeden jediný problém. Naštěstí pro nás píšící se to však v plné míře nezdařilo.

Dílčí řešitel se rozhodl nezavršit svůj výzkum monografií, což je bezesporu možné, byť je to z hlediska čtenářského trochu škoda. Je ovšem pravda, že taková monografie by měla výraznou přidanou hodnotu jen při jasné a koncisé struktuře, a nikoliv jen při zaměření se na vybrané aspekty zkoumaného tématu. Nezdá se mi však být v lidských silách, aby vedle toho, co vše *J. Filip* sepsal, vytvořil jako jediný autor rovněž monografii zmiňovaného typu. Měl-li bych tedy volit mezi alterna-

* Doc. JUDr. Jan Kysela, Ph.D., vedoucí Katedry politologie a sociologie. Právnická fakulta Univerzity Karlovy.

tivami plejády publikovaných textů a ucelenou monografií, volím stejně jako řešitel.

Za základní texty vzniklé v rámci plnění výzkumného záměru je možné – v jisté míře subjektivně – označit především

1) relevantní partie komentáře Ústavy ČR (L. Bahýřová, J. Filip, P. Molek, M. Podhrázský, R. Suchánek, V. Šimíček, L. Vyhnaněk: *Ústava České republiky. Komentář*. Praha: Linde, 2010, 1533 str.), tzn. především výklad o ústavním soudnictví, který sám má rozsah knihy (změny referenčního rámce pro Ústavní soud), a to i ve vztahu k čl. 3 Ústavy (ochrana základních práv), o České národní bance (vztah ústavní úpravy a pravidel primárního práva, problematika eura) a o pojmu „ústavní pořádek“ (otevřená otázka důsledků extenze ústavního pořádku judikaturou Ústavního soudu ve vztahu k primárnímu právu);

2) relevantní partie komentáře k zákonu o Ústavním soudu (J. Filip, P. Holländer, V. Šimíček: *Zákon o Ústavním soudu. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2. vyd. 2007), zejména preventivní přezkum ústavnosti mezinárodních smluv;

3) relevantní partie už tradičně nadstandardní učebnice státovědy (J. Filip, J. Svatoň: *Státověda*. Praha: Wolters Kluwer, 5. vyd. 2011);

4) článek „Evropeizace ústavního práva v České republice (vybrané problémy)“ v Časopisu pro právní vědu a praxi, roč. 2009, č. 3;

5) článek „K formulaci evropských klauzulí v ústavním právu“ v Časopisu pro právní vědu a praxi, roč. 2010, č. 3;

6) soubor textů věnovaných prvním z lisabonských náleží Ústavního soudu (procesní otázky, pojetí suverenity státu atd.);

7) ze zahraničních publikací zejména „Towards Europeanisation of Constitutional Law in the Czech Republic.“ In: Knez, Rozehnalová, N., Týč, V. a kol.: Five Years of EU Membership: Case of the Czech Republic and Slovenian Law. Maribor: University of Maribor, 2009, a „Das Grundgesetz und seine Einwirkung auf die Verfassungsentwicklung in der Tschechischen Republik als ein Bestandteil des Europäisierungs- und Globalisierungsprozesses.“ In: Czarny, P., Tuleja, P., Wojtyczek, K. (Hrsg.): Verfassung im Zeitalter von Europäisierung und Globalisierung. Kraków: Księgarnia Akademicka, 2011.

Pokud bychom „evropský kontext“ nechápali pouze ve vztahu k Evropské unii, ale rovněž ve vztahu k ústavním poměrům v evropských státech, tedy ve smyslu klasické synchronní komparace, objem referenčních autorských textů se znásobí, protože téměř každý z těch, jež vznikly v době řešení výzkumného záměru, je mj. díky rozsáhlému poznámkovému aparátu zdrojem cenných kontextových informací o zahraničních úpravách, jejich vývoji, chápání a výkladu (např. několik článků souvisejících s právním statutem prezidenta republiky).

Nicméně i v zúžené optice představují hlavní publikační výstupy řešení výzkumného záměru v oboru ústavního práva mnoho set stran, včetně několika desítek stran cizojazyčných, resp. publikovaných v zahraničí. Z hlediska kvantitativního by to bylo možné považovat za velmi dobrý výsledek i v případě několikačlenného řešitelského týmu.

Pokud jde o hledisko obsahové, resp. kvalitativní, patří zkoumané výsledky v domácím prostředí k úplné špičce, a to jak tam, kde zaplňují prázdná místa, tak i tam, kde vstupují v dialog s díly jiných autorů, jakkoliv jich na tomto poli je spíše méně než více. Řešitel opakovaně osvědčuje, že v doktríně ústavního práva je vůdčím badatelem.

Sám důkladně zpracovaný a četnými odkazy a komentáři doplněný návrh zprávy za obor ústavního práva ukazuje široké rozpětí dotčených konstitucionalistických a státovědných jevů od metodologických témat typu tiché proměny ústavy a obecných substantivních témat jako jsou změny funkcí státu v globalizovaném světě či povaha Evropské unie a její vliv na samu koncepci suverenity států či na tradiční systémy vládnutí (EU jako ústavní spolek, zvláštní prostor spolupráce ústavních soudů a národních parlamentů), přes připomenutí dosahu pojmu evropeizace také k Radě Evropy (tematika lidských práv) nebo rozbor různých typů ústavních klauzulí postavení a role evropského práva uvnitř členského státu EU a zkoumání změn v tuzemském systému dělby moci (posílení výkonné a soudní moci na úkor moci zákonodárné) až po dílčí změny procesních pravidel jednání Parlamentu nebo Ústavního soudu.

Ústavní reflexe evropské integrace je chápána jako součást širšího procesu otvírání se ústav a ústavních řádů rovněž mezinárodnímu právu, resp. právu z hlediska svého vzniku vůči státu spíše vnějšímu, jež má bezprostřední dopady na postavení občanů ve vztahu k „jejich“ státům (ochrana základních práv, pojetí občanství, včetně reference občanství ke státu, nebo i k EU, a to s praktickými dopady na instituty typu eurozatykače). Tématem pro ústavní právo však není pouze operacionalizace otvírání se, nýbrž také identifikace a formulace limitů takového procesu, ať už ve smyslu zachování identity ústav nebo garantování rozhodující vůle domácího politického národa. V tom sehrávají roli spíše ústavní soudy (SRN, ČR, Polsko), než držitelé formální kompetence ústavy revidovat.

Neotvírají se však pouze právní řády, nýbrž také státy, čehož důsledkem je rozrůžňování obyvatel a občanů rovněž podle etnických a náboženských klíčů ještě před pár desetiletími nevnímaných. Nejen pro ústavní právo z toho plynou problémy nového promyšlení teritoriálního nebo personálního základu působení práva, střetu hodnotových představ většiny a nových menšin v procesu tvorby i aplikace práva atd.

Evropeizace ústavního práva znamená také hledání nové rovnováhy mezi klasickými státními mocemi či li-

dem členského státu a „lidem evropským“. Vedle samotné otázky po výlučnosti, nebo komplementaritě příslušnosti k různým „lidům“, jež opět souvisí se suverenitou, jde i o témata profánnější. Na redukci působnosti národních parlamentů v důsledku přenášení na orgány Evropské unie se reaguje snahou o jejich vtažení do evropského institucionálního soukolí (zejména kontrola subsidiarity, v současné podobě ovšem pramálo efektivní). Omezení důsledků vlivu občanů na politiku prováděnou skrze domácí zákonodárství (úhelný kámen „evropské judikatury“ Spolkového ústavního soudu: z práva občanů volit Spolkový sněm vyplývá příkaz, aby byl Spolkový sněm podstatným rozhodovatelem, jinak by byl obsah volebního práva vyprázdněn a demokracie by se stala formální) má být – vedle referend o stvrzení změn primárního práva – částečně kompenzováno evropskou občanskou iniciativou atd. V tomto ohledu mi připadá nosné přemýšlení o EU jako jednom ze vtělení staré ideje smíšené vlády, ovšem v podobě komplikované nejen ve vztahu horizontálním (občané, volení politici, úředníci, institucionalizovaný vliv zájmových skupin), ale i vertikálním (členské státy samostatně a v evropských orgánech, evropské orgány, regiony), o čemž u nás před nedlouhou dobou psala *Jana Ondřejková*.¹

¹ Ondřejková, J.: Smíšená forma vlády a Evropská unie. Právník, roč. 2010, č. 7. Táž autorka si ostatně už dříve všimla demokratizačních pokusů v rámci Lisabonské smlouvy –

Z konceptu závěrečné zprávy za celou fakultu je zřetelná provázanost části o ústavním právu nejen s částí 1.1, ale i částí 1.2, kde je značná pozornost věnována také ústavnímu základu působení evropského práva a jeho dopadům např. na techniky interpretace, resp. též některým podstatným nálezům Ústavního soudu.

Po mém soudu je třeba ocenit rovněž fakt, že řešení výzkumného záměru se neprojevuje jako samoúčelné, nýbrž má dopady jednak na výuku (kromě rozvíjení zavedených témat ve stávajících předmětech rovněž zavedení předmětu „*Ústavní právo a evropské právo*“ pro mezifakultní studium), jednak na prezentaci vlastních poznatků na tuzemských, ale především zahraničních vědeckých fórech, mezi nimiž zvláštní místo mají polské konference. Je ostatně očividné, že zaměření výzkumného záměru ovlivňuje i konference pořádané řešitelovou katedrou ústavního práva (zejména témata sekcí v rámci „Dnů práva“)

Své krátké vyjádření ke konceptu závěrečné zprávy dílčího výzkumného záměru a hlavně k jeho imposantním různorodým a přitom vzájemně propojeným výstupům nemohu uzavřít jinak, než vyslovením uznání jak k rozsahu, tak k i obsahu.

Ondřejková, J.: Demokracie podle Lisabonské smlouvy. In: Gerloch, A., Wintz, J. (eds.): Lisabonská smlouva a ústavní pořádek ČR. Praha: Aleš Čeněk, 2009.